

سازمان داعش؛

بحران سنی و نبرد بر سر جہاد کرایہ جہانے

مؤلفان:

سن ابوہنیہ

محمد بورمان

مترجمان:

حسن بشیر

عضو ہیئت علمی دانشگاه امام صادق (علیہ السلام)

سید محمد حسین میر فخرائی

انتشارات
دانشگاه امام صادق علیه السلام

عنوان: سازمان داعش؛ بحران سنتی و نبرد بر سر جهادگرایی جهانی

مؤلفان: حسن ابوهنیه و محمد ابورمان

مترجمان: دکتر حسن بشیر و سید محمدحسین میرفخرانی

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام

صفحه آرا و ویراستار ادبی: محمد روشنی

نمایه ساز و ناظر نسخه پردازی و چاپ: رضا دیبا

چاپ و صحافی: سپیدان تهران

چاپ اول: ۱۳۹۸

قیمت: ۳۰۰/۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۷۵۲-۳

تهران: بزرگراه شهید مدرس، پل مدیریت، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام

صندوق پستی ۱۵۹، کد پستی: ۱۴۶۵۹۴۳۶۸۱ • تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲

E-mail: pub@is.u.ac.ir • www.ketab.ir

موضوع: فلسفه؛ اخلاق؛ ادب؛ تاریخ

عنوان و نام پدیدآور: سازمان داعش؛ بحران سنتی و نبرد بر سر جهادگرایی جهانی / مؤلفان

حسن ابوهنیه و محمد ابورمان؛ مترجمان: حسن بشیر و سید محمدحسین میرفخرانی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام، (ع)، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۱۹۲ صفحه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۷۵۲-۳

شناسه افزوده: ابورمان، محمد، نویسنده، کتابخانه

شناسه افزوده: بشیر، حسن، ۱۳۳۳-، مترجم، کتابخانه

شناسه افزوده: میرفخرانی، سیدمحمدحسین، ۱۳۷۰-، مترجم، کتابخانه

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۸۴۸۷۶

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد نمی‌گردد. هرگونه نقض سبکی از جمله چاپ،

فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست مطالب

۹	مقدمه مترجمان
۹	احیای سلفی‌گری معاصر
۱۰	انواع جریان‌های سلفی‌گری
۱۱	دولت اسلامی عراق و شام (داسس)
۱۲	درباره کتاب سازمان دولت اسلامی (داعش)
۱۴	فصول کتاب
۱۵	ارزیابی کلی کتاب
۱۸	منابع
۱۹	مقدمه مؤسسه فریدریک ایبرت
۲۱	پیشگفتار
۲۹	فصل اول: سازمان «دولت اسلامی»: ریشه‌ها، خط‌مشی و تحولات
۲۹	مقدمه
۳۲	۱. میراث الزرقاوی، پدر معنوی و واقعی داعش
۳۷	۲. اشغال عراق و تأسیس گروه «توحید و جهاد»
۴۲	۳. ادغام با شبکه مرکزی القاعده و علل روابط مبهم طرفین
۵۳	۴. اعلام تشکیل دولت اسلامی عراق
۶۶	۵. اولویت‌های درگیری؛ مأموریت دفاع از هویت سنی
۷۸	جمع‌بندی

۸۳	فصل دوم: جبهة النصره؛ پایه‌گذاری، رشد و بحران
۸۳	مقدمه
۸۵	۱. ریشه‌ها؛ چگونه نظام سوریه در زمینه‌چینی برای القاعده مشارکت کرد؟
۹۱	۲. رشد جبهة النصره: روندهای مبهم پیدایش
۹۵	۳. اصل اختلاف با سازمان [دولت اسلامی] عراق
۱۰۰	۴. مرجعیت فکری النصره؛ خط سلفی‌گری جهادی سوری
۱۰۷	۵. بحرانی بنیادین
۱۱۴	۶. پس‌روی و ناکامی؛ در جست‌وجوی راهبردی بدیل
۱۱۶	جمع‌بندی
۱۲۱	فصل سوم: در راه «اعلام خلافت»
۱۲۱	مقدمه
۱۲۲	۱. پیامد اعلام عقب‌نشینی آمریکا از عراق
۱۲۴	۲. هیبریدی جدید؛ شگردهای گوناگون و بازسازی ساختار
۱۲۷	۳. نقشه ریزان سیوارها؛ بازیابی نفوذ و گسترش
۱۳۳	۴. المالکی رسیده؛ رشد سازمان دولت اسلامی
۱۳۸	۵. اعلام تشکیل دولت خلافت و برداشتن مرزها
۱۴۲	۲. گسترش و رشد در صحنه جهانی
۱۴۶	جمع‌بندی
۱۴۹	فصل چهارم: تجزیه القاعده؛ کشمکش‌ها و املدهای آن
۱۴۹	مقدمه
۱۵۱	۱. بروز اختلافات، و تلاش‌های ناکام برای مهار آن
۱۵۷	۲. «راهنمای فعالیت» جدید برای القاعده، پس از تجدیدنظ‌های بن‌لادن
۱۶۰	۳. تجزیه؛ پیامدهای جدایی
۱۶۷	۴. میان دو نمونه
۱۷۳	جمع‌بندی
۱۷۷	فصل پنجم: درگیری بر سر ایدئولوژی سلفی‌گری جهادگرا
۱۷۷	مقدمه
۱۷۹	۱. بنیان‌گذاران اصلی ایدئولوژی سلفی‌گری جهادگرا
۱۸۴	۲. از جهاد همگرایانه تا جهانی‌گرایی
۱۸۹	۳. سیمای ایدئولوژی سازمان دولت اسلامی
۱۹۷	۴. جبهة النصره؛ بازنگری‌های القاعده و سازگاری ایدئولوژیک

۲۰۱	جمع‌بندی
۲۰۵	فصل ششم: دگرگونی زیربنای ساختاری سازمان دولت اسلامی
۲۰۵	مقدمه
۲۰۶	۱. شالوده «جماعة التوحید و الجهاد» (گروه توحید و جهاد)
۲۰۸	۲. ساختار سازمانی القاعده در سرزمین بین‌النهرین (القاعده عراق)
۲۱۱	۳. ساختار تشکیلاتی دولت اسلامی عراق
۲۱۳	۴. زیربنای سازمانی دولت اسلامی (خلافت)
۲۲۵	۱. سرکردگان بارز کنونی
۲۲۶	جمع‌بندی
۲۳۱	پایان کتاب: روز پسین؛ نبرد با سازمان دولت اسلامی (داعش)
۲۳۶	۱. در سطح سلف‌المللی و منطقه‌ای
۲۳۸	۲. سازمان دولت اسلامی
۲۳۹	۳. جامعه‌شناسی شونکر؛ مطالعه موردی سازمان دولت اسلامی
۲۴۳	پیوست‌ها
۲۴۳	پیوست ۱: مختصری درباره زیربنای سازمان دولت اسلامی
۲۵۶	پیوست ۲: مختصری درباره بارزترین سرکردگان جبهه‌النصره
۲۶۵	منابع
۲۶۵	الف: عربی
۲۶۷	ب: انگلیسی
۲۶۷	مجلات
۲۶۸	گزارش‌ها
۲۶۹	مقالات
۲۷۱	اسناد، سخنرانی‌ها و بیانیه‌ها
۲۷۶	فیلم‌ها و ویدئوها
۲۷۷	نمایه

مقدمه مترجمان

احیای سلفی‌گری ما

جنبش جدیدی که در سه دهه اخیر و به ویژه پس از جریان بیداری اسلامی در جهان اسلام به وجود آمد، نوعی «پادگرایی» است که ریشه در حرکت سلفیه دارد. «دعوت سلفیه از همان آغاز با واژه «گذشته» و «گذشتگان» همراه بوده است. این گذشته را نمی‌توان نوعی تاریخ‌گرایی^۱ محض دانست؛ بلکه همان‌گونه که تاریخ فرهنگ^۲ با تاریخ فرهنگی^۳ متفاوت است، تاریخ فرهنگ سلفیه با تاریخ فرهنگی سلفیه که نوعی از فرهنگ‌گرایی^۴ بر آن حاکم است، متفاوت می‌باشد. در اینجا همان‌گونه که تاریخ فرهنگی درصدد تبیین معرفت‌شناسی فرهنگی در طول تاریخ است و تاریخ فرهنگ را بیان نمی‌کند، بلکه خود را با تاریخ فرهنگی است، تاریخ فرهنگی سلفیه، به دنبال معرفت‌شناسی و تحلیل تاریخی «هنیئاً» حاکم بر جریان سلفی‌گرایی در ساختار فکری عوامل آن، چگونگی شکل‌گیری آن و سرانجام نحوه بروز آن در صحنه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در ایران است» (بشیر، ۱۳۹۰: ۱۳۰).

گفته می‌شود نقطه آغازین سلفی‌گری به عصر «ابن تیمیه» بازمی‌گردد. اما در حقیقت، این رویکرد در طول تاریخ، تحولات نسبتاً زیادی به خود دیده است.

1. History of Culture
2. Cultural History
3. Culturalism
4. History of Mentalities

بر همین اساس می‌توان گفت طیف‌های متعددی از سلفی‌گری وجود دارد. «در واقع، درحالی‌که برخی دایره مکتب سلفی‌گری را چنان گسترده می‌کنند که همه اهل سنت را دربرمی‌گیرد و سابقه آن را به صدر اسلام بازمی‌گردانند و هر فرد را به دیدگاه‌های سلفی می‌خوانند، برخی دیگر آن را مترادف وهابیت دانسته و سلفی‌گری را دقیقاً وهابیت قلمداد می‌کنند. همچنین در عصر کنونی، جهان غرب نیز به جریان‌های غرب‌ستیز و مخالف خود، عنوان سلفی بخشیده و می‌کوشد طیف‌های اسلامی مخالف خود را در ردیف جریان‌های واپسگرا و سلفی معرفی نماید، تا هم مورد تهاجم تبلیغاتی و نظامی غربی‌ها قرار گیرند و هم به‌عنوان گروه‌های سلفی و افراطی، از سوی جهان اسلام طرد شوند. چنین وضعیتی موجب شده که اصطلاح سلفی و سلفی‌گری، دقت و معیار ویژه‌ای در نظر گرفته نشود و هر وا با غیب و سلفی‌ها که می‌کوشند از راه هم‌پوشانی، دیگران را همراه با خود نشان دهند، بسیار از گروه‌های اسلامی غیرسلفی، در ردیف سلفی مصطلح قرار گیرند. این در حالی است که نه تنها میان سلفی‌گری و فرقه‌های کلامی و فقهی اهل سنت تفاوت‌های اساسی وجود دارد، بلکه درون سلفی‌گری نیز تضادها و تفاوت‌های بسیاری دیده می‌شود که موجب ایجاد جریان‌ها و طیف‌های گوناگون «درون‌سلفی» می‌شود» (علیزاده، ۱۳۹۴: ۱۲).

سلفی‌گری معاصر، رویکردی اعتقادی دارد و می‌توان گفت در این زمینه دچار نوعی افراط‌گرایی نیز است؛ با این همه، رویکرد سیاسی در احیای آن، اثر زیادی داشته است. شاید بتوان گفت همکاری محمد بن عبدالوهاب با آل سعود به ویژه در تأسیس کشور عربستان سعودی، نقطه‌آغازین تحریک وسیع سیاسی این جریان باشد. البته جهت‌گیری‌های سیاسی سلفی‌گری مدرن آنجا که در دوره عبدالوهاب بوده، تا اندازه زیادی متفاوت است.

انواع جریان‌های سلفی‌گری

سلفی‌گری انواع گوناگونی داشته که در اینجا به آن‌ها اشاره می‌شود.

۱. سلفی‌گری تکفیری: به رویکرد گروهی از سلفی‌گراها گفته می‌شود که مخالفان خود را کافر می‌شمارند. این رویکرد، قائل به وجود تلازمی تفکیک‌ناپذیر میان ایمان و عمل است و به همین دلیل، باورمندان به آن معتقدند ارتکاب کیانر ایمان را کلاً منتفی می‌کند.

۲. **سلفی‌گری جهادی:** این رویکرد در جهت‌گیری‌های اندیشمندان مصری و در پیشاپیش آنان، «سید قطب» ریشه دارد. به‌زعم سید قطب، جاهلیت قرن بیستم بسیار پیچیده‌تر از جاهلیت قبل از اسلام است. سید قطب یکی از بنیان‌گذاران ایدئولوژی سلفی‌گری جهادگرای معاصر نیز به‌شمار می‌آید که کتاب وی یعنی *نشانه‌های راه*^۱ منشوری است که گروه‌های سلفی جهادگرا همه گزاره‌های خود درباره دیدگاه و شیوه جنبش، و سازوکار تغییر و اقدام را از آن وام گرفته‌اند. این منشور بر دو پایه استوار است: حاکمیت و جاهلیت. سید قطب، مفهوم حاکمیت را از اندیشمندان اسلام‌گرا^۲ شبه‌تاره هند، ابوالاعلا مودودی وام گرفته است (سید قطب، ۱۹۷۳).

سید قطب معتقد بود جاهلیت «مبتنی است بر سرکشی در برابر پادشاهی خداوند در زمین» که خاص‌ترین ویژگی الوهیت است و عبارت است از «حاکمیت». جنابیت، حاکمیت را به بشر نسبت می‌دهد؛ به‌گونه‌ای که [حق] تعیین برداشت‌ها، ارزش‌ها، شیوه‌ها، قوانین، نظام‌ها و [همه] اوضاع را به انسان عطا می‌کند؛ آن‌هم بدون نیاز به شیوه‌ها که خداوند برای حیات بشر تعیین فرموده است» (سید قطب، ۱۹۷۳: ۱۰).

البته افراد دیگری نیز به این رویکرد اعتقاد داشتند. عبدالسلام فرج، مؤسس «جماعت اسلامی مصر» یکی از همین افراد است. و جهاد را واجبی فراموش‌شده می‌دانست و در کتاب خود به همین نام «الفقه الغائبه» که در سال ۱۹۷۹ منتشر کرد، بر این رویکرد تأکید کرد.

۳. **سلفی‌گری تبلیغی:** این رویکرد بر تبلیغ سلفی‌گری و نه جهادگرایی تأکید دارد. ترویج مبانی و افکار سلفی‌گری، شبه‌افکنی در مورد مذاهب دیگر، و تلاش در جهت جذب پیرو، از اهداف مهم این رویکرد است.

۴. **سلفی‌گری سیاسی:** این رویکرد در جهت‌گیری جنبش‌ها و حرکت‌های اخیر سلفی‌گری بیشتر از گذشته مشاهده می‌شود. در این زمینه، سلفی‌گری سیاسی در پی به‌دست‌آوردن قدرت و حاکمیت است.

دولت اسلامی عراق و شام (داعش)

سال ۲۰۱۳ (۱۳۹۲) سالی پُر اهمیت در تحولات سلفی‌گری جهادگرا در جهان

اسلام بود. در این سال دولت اسلامی عراق و شام (داعش) شکل گرفت و به تدریج گسترش یافت. علی‌رغم به وجود آمدن القاعده قبل از سازمان مزبور، این سازمان با اتخاذ روش‌های جدید جذب مخاطب و نیز اجرای عملیات‌های انتحاری و ایجاد وحشت وسیع با به‌کارگیری روش‌های متنوع قتل و کشتار، به بزرگ‌ترین بازیگر در صحنه جهادگرایی تبدیل شد.

طرح گفتمان خلافت در کنار سلفی‌گری، یکی از مهم‌ترین رویکردهای داعش بود که توانست بسیاری از افراد را به خود جذب کند. شاید بتوان گفت هم‌زمان با اشغال موصل به‌دست عناصر این سازمان در سال ۲۰۱۴، داعش به پدیده‌ای مهم در سطح منطقه و جهان تبدیل شد و رسانه‌های جهان در مورد آن اخبار و گزارش‌های مختلفی تولید کردند.

داعش با توسعه روش‌های انتحاری و کشتارهای وسیع به‌شیوه‌های مختلف، توانست حضور زیادی خود در بخش‌هایی از عراق، سوریه و بعضی مکان‌های دیگر را بر زمین بیاورد. افزون بر این، داعش توانست به قدرتی جهادی تبدیل شود و امکان توان برآورد خلافت را در اذهان برخی مسلمانان احیا کند. به همین دلیل می‌بینیم که با بی‌تابی که این سازمان انجام می‌داد، بسیاری از جوانان از غرب و شرق به این سازمان گرایش پیدا می‌کردند.

درگیری‌های این سازمان با القاعده و سایر گروه‌ها و حرکت‌های جهادگرا در افغانستان، عراق و سوریه به‌شکل مشخص، باعث تصفیه‌هایی در حرکت‌های مزبور شد؛ اما موجب پیدایش نوعی احساس خطر در این زمینه شد.

درباره کتاب سازمان دولت اسلامی (داعش)

کتاب سازمان دولت اسلامی (داعش)؛ بحران سُنی و نبرد بر سر جهادگرایی جهانی، یکی از معدود کتاب‌های مربوط به داعش است که به نسبتاً جامع و با به‌کارگیری شیوه‌های تحقیقاتی گوناگون به‌رشته تحریر درآمده است؛ شیوه‌هایی از قبیل تحقیقات میدانی، مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی (از جمله بررسی منابع دست اول موجود، مانند متن اصلی بیانیه‌ها و نامه‌ها) و مصاحبه‌های گوناگون با رهبران و افراد متنوع مرتبط. نویسندگان، دو نفر از پژوهشگران پرکار این حوزه‌اند که این پژوهش را به سفارش مؤسسه فریدریک ایبرت به انجام رسانده‌اند. این مؤسسه اصالتاً آلمانی است و یکی از شعب آن در شهر آمان، پایتخت اردن قرار دارد.

آیا فیلر چوک، مدیر مؤسسه فریدریک ایبرت، شعبه اردن و عراق در مقدمه این مؤسسه در کتاب درباره آن چنین گفته است:

«اسلام سیاسی یکی از موضوعات متعددی است که مؤسسه فریدریک ایبرت در امان به آن اهتمام دارد. این مؤسسه، موضوع یادشده را از خلال معرفی رویکردها و جریان‌های گوناگون جنبش‌های اسلامی، مورد پژوهش قرار می‌دهد و درصدد تأسیس گفتمانی آموزشی در زمینه جنبش‌های اسلامی است. آغاز این طرح بازمی‌گردد به سال ۲۰۰۷ و شروع انتشار مجموعه‌ای از نوشته‌ها درباره اسلام سیاسی. این مجرعه با هدف فراهم آوردن اطلاعاتی تدوین می‌یافت که از سویی با معیارهای «شگامی هماهنگ باشد و از سوی دیگر برای عموم، قابل فهم باشد. از آن زمان تاکنون، مؤسسه فریدریک ایبرت هشت کتاب در همین راستا منتشر کرده که در گستره وسیع پخش شده است.»

نویسندگان کتاب نیز در مقدمه از تدوین آن را چنین بیان کرده‌اند:

نخست: بررسی چگونگی سازمان دولت اسلامی و طرح تحولات آن از زمان تأسیس تا توسعه؛

دوم: شناخت رابطه این سازمان با اقایده و جبهه النصره.

البته جهت دستیابی به این دو هدف، نویسندگان کتاب تلاش کرده‌اند به تعدادی از پرسش‌ها، اشکال‌ها و نیز مسائل اصلی و بحث‌برانگیز در این زمینه نیز پاسخ‌های لازم را بدهند.

بعضی سؤالات شاخص در این باره از این قرار است:

- مشخصه‌های اصلی ایدئولوژی این سازمان چیست؟
- رشد پرشتاب و دستیابی به پیروزی‌های نظامی سریعی در عراق و سوریه تا پیش از شکل‌گیری ائتلاف بین‌المللی و منطقه‌ای علیه این سازمان را چگونه باید تفسیر کرد؟
- آیا رشد این سازمان، ربطی به شبکه روابط آن دارد؟ به پشت‌پرده‌هایی از جنس منافع منطقه‌ای چطور؟ یا اینکه رشد آن برخاسته از عواملی درونی است؟ یا پیامد شرایط واقعی دیگری است؟ یا عوامل پیچیده و پرشمار دیگری در آن نقش دارند؟
- آیا اختلافات میان داعش و القاعده مرکزی، ربطی به درگیری بر سر نفوذ، قدرت و تسلط دارد یا اینکه برآمده از اختلافات ایدئولوژیک و سیاسی

بنیادین، میان این دو سازمان است؟

- ترکیب داخلی دولت اسلامی (داعش) چگونه است؟ خیرگی نظامی و مدیریتی آنان در مواجهه با چالش‌های بزرگ، تا چه اندازه است؟ آیا می‌توان تعداد افراد این سازمان را به طور تقریبی تخمین زد؟
- احتمالات و شواهد جاری، چه برآوردهایی درباره آینده سازمان و گزینه‌های پیش روی آن در مرحله بعد و در سایه حضور ائتلاف بین‌المللی و منطقه‌ای ضد آن، به دست می‌دهد؟

برای پاسخ‌گویی به این سؤالات و برطرف کردن حالت پیچیدگی موجود و نیز برای رویارویی با خوانش‌های ناهمگون درباره داعش، در فصل‌های مختلف کتاب، این موارد زیر بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند: مسیر تحولات دولت اسلامی و مراحل دگرگونی‌هایی که این سازمان پشت سر گذاشته است، و عواملی که موجب شد این سازمان پیش از مرحله رشد مجدد، در سال‌های گذشته دچار عقب‌گرد شود. همچنین نویسندگان کتاب به سراغ اشتراک‌ها و اختلاف‌های واقعی و فرضی، میان این سازمان و سازمان القاعده مرکزی رفته و عوامل منجر به شکاف القاعده، و درگیری میان آن‌ها را بررسی کرده‌اند. علاوه بر آن تلاش شده است که از پنجره سوریه، به جبهه النصره نگاه بسته شود و اختلافات داخلی میان این گروه و سازمان دولت اسلامی (داعش) مورد واکاوی قرار گیرد. همچنین تلاش شده است مبانی ایدئولوژیک داعش به صورت شاخص بررسی، و با جبهه النصره و سلفی‌گری جهادگرا مورد مقایسه قرار گیرد.

حسن ابوهنیه و محمد ابورمان نویسندگان کتاب تأکید کرده‌اند که علی‌رغم دشواری دسترسی به متن‌های رسمی و نوشته‌های رسانه‌ای معتبر و با وجود بایکوت رسانه‌ای در این زمینه، تلاش کرده‌اند با دسترسی به متن مختلف از طریق اینترنت و نیز بعضی مطالعات میدانی و مصاحبه‌ها به تحلیل مسیر در این زمینه دست یابند.

فصول کتاب

کتاب سازمان دولت اسلامی (داعش)؛ بحران سنی و نبرد بر سر جهادگرایی جهانی دارای هفت فصل بوده که شش فصل آن اساسی و فصل پایانی آن در حقیقت جمع‌بندی کتاب است. در پایان کتاب نیز پیوست‌ها و منابع و مأخذ آمده است.

علاوه بر فصل پایانی که جمع‌بندی کلی کتاب است، هر فصل نیز بخش نتیجه‌گیری خاص خود را دارد.

فصول مزبور عبارت‌اند از:

فصل اول: سازمان دولت اسلامی؛ ریشه‌ها، خط‌مشی و تحولات

فصل دوم: جبهه‌النصره؛ پایه‌گذاری، رشد و بحران

فصل سوم: در راه «اعلام خلافت»

فصل چهارم: تجزیه القاعده؛ کشمکش‌ها و پیامدهای آن

فصل پنجم: درگیری بر سر ایدئولوژی سلفی‌گری جهادگرا

فصل ششم: دگرگونی زیربنای ساختاری سازمان دولت اسلامی

پایان کتاب رویه پسین؛ نبرد با سازمان دولت اسلامی

ارزیابی کلی کتاب

کتاب سازمان دولت اسلامی (داعش)؛ بحران سنتی و نبرد بر سر جهادگرایی جهانی در واقع تحقیقی عمیق و پربار است. این شکل‌گیری داعش است. تا آنجا که بررسی شده است، تاکنون کمتر کتابی در این زمینه و در این سطح از عمق تحقیقی تدوین شده است. همین موضوع، ترجمه آن را با فارسی را ایجاب می‌کرد.

گذشته از این، نویسندگان کتاب از پژوهشگران و اندیشمندانی هستند که کتاب‌ها و تحقیقات متعددی در این حوزه داشته‌اند. می‌توان گفت در این زمینه، از جامعیتی مثال‌زدنی برخوردارند.

البته در رابطه با کتاب، نکاتی وجود دارد که به طور غلام مطرح می‌شوند:

۱. نویسندگان کوشیده‌اند به‌جای بررسی عوامل بی‌ررسی‌مانند «تخلالت حتمی غرب یا حمایت‌های بی‌چون‌وچرای اسلام‌ستیزان غیرعرب در تأسیس سازمان داعش که در رأس آن‌ها آمریکا قرار دارد»، بستر داخلی و به‌تعبیری «دولت اسلامی» شکل‌گیری داعش را بررسی کنند؛

۲. علی‌رغم تلاش نویسندگان برای دوری از سوگیری، متأسفانه کتاب حاوی بعضی جهت‌گیری‌های سوگیرانه است که تعدادی از آن‌ها کاملاً قابل تشخیص است؛ به همین دلیل فقط در بعضی موارد توضیح مختصری در مورد آن‌ها در پانزدهم آورده شده است.

۳. برخورد نویسندگان با اختلافات موجود میان برخی شیعیان و اهل سنت،

به ویژه در عراق، به گونه‌ای است که خوانندگان اهل دقت درمی‌یابند که نوعی درشت‌نمایی و اغراق در این مباحث صورت گرفته است. طبعاً چنین مسئله حساس و دقیقی نیازمند بررسی‌های عمیق‌تر است؛

۴. نویسندگان در مورد نقش و عملکرد جمهوری اسلامی ایران در این عرصه، گاه مطالبی مطرح کرده‌اند که مشخصاً یا متأثر از داده‌های رسانه‌ای و نتیجه سوء تبلیغات دیگران است، یا اینکه از کمبود اطلاعات آنان در این زمینه نشئت گرفته است. بسیاری از این مطالب علاوه بر اینکه خلاف واقع است، بیانگر نوعی پناه‌نمایی در این زمینه است. در بعضی موارد تلاش شده است در راستای رستگري لازم، توضیح مختصری در پانویس در این رابطه داده شود؛ اما به نظر مترجمان این موارد برای خوانندگان فارسی‌زبان کاملاً روشن بوده و توضیح بیشتر آن‌ها و عهی ندارد؛

۵. علی‌رغم آنکه تلاش شده است که امانت‌داری به عنوان یک اصل مهم علمی در ترجمه لحاظ شود، عنوان «تنظیم الدوله الاسلامیه» که مقصود از آن «داعش» است، فقط به عنوان «داعش» ترجمه شده است؛ اما در بقیه متن از همان «سازمان دولت اسلامی» که ترجمه «تنظیم الدوله الاسلامیه» است، استفاده شده است. البته باید توجه کرد که واژه «اسلامی» در اینجا صفت حقیقی نیست و صرفاً اشاره به عنوان این سازمان دارد؛

۶. ترجمه آیات برگرفته از ترجمه‌های استادان بهرامپور و فولادوند است؛
۷. لفظ «دولت» در این کتاب، کمتر به معنای «دولت» (مثلاً در ترکیب دولت - ملت) اشاره دارد؛ بلکه بیشتر ناظر به مفهومی است که ما آن را در زبان فارسی با عنوان «حکومت» یا حتی «مملکت» می‌شناسیم. شایان نیز این واژه در عربی به معنای مطلق کشور به‌کار می‌رود.

در پایان این مقدمه، لازم است اشاره شود که در زبان فارسی و در این حوزه پژوهشی، متأسفانه کتاب‌های تألیفی و حتی ترجمه‌های معدودی وجود دارد؛ کتاب‌هایی که به طور خاص، به جریان‌های سلفی و تکفیری و به‌خصوص به حرکت‌های اخیر همانند داعش پردازد. این، خود، کمبودی اساسی در ارزیابی علمی و سنجیده این جریان‌ها و حرکت‌هاست. لزوم تحقیقات و مطالعات گسترده در این زمینه نیازمند استدلال زیادی نیست. به‌عنوان مثال، داعش جریانی صرفاً نظامی نیست که با اقدامات نظامی بتوان آن را به کلی از صحنه حذف کرد؛ این

سازمان دارای عقبه فکری و تحرک وسیع ایدئولوژیک است. با توجه به این ویژگی مهم فکری - ایدئولوژیکی، مبارزه با آن حتی در عصر پساداعش اهمیت زیادی دارد. تعدادی دیگر از کتاب‌های مربوط به داعش که به زبان فارسی ترجمه یا تألیف شده، عبارت‌اند از:

۱. ده روز با داعش / یورگن تودنهوفر / ناشر: کوله‌پشتی؛
۲. داعش: دولت اسلامی عراق و شام / حجت‌الاسلام محمد ابراهیم‌نژاد / ناشر: دارالاعلام لمدرسه اهل‌البیت قم؛
۳. کالاشکافی داعش (ماهیت، ساختار تشکیلاتی، راهبردها و پیامدها) / سیدعلی نجات / ناشر: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران؛
۴. داعش: اندیشه و عمل / سیدرضا صدرالحسینی / ناشر: زمزم؛
۵. داعش: کتاب‌های برداشت / سیدمهدی نورانی / ناشر: مؤسسه شهید کاظمی؛
۶. داعش: چگونه سرتر و نقد عقل فاشیستی / بختیار علی / ناشر: نشر مرکز؛
۷. داعش: افکار و تشکیلات / عبدالمحمد شریفات / ناشر: دارالاعلام لمدرسه اهل‌البیت (عجل‌الله فرجه)؛
۸. داعش: زیرساخت‌های تئوری و عرفی / حسن مصطفی / ناشر: مؤسسه فرهنگی هنری آفتاب خرد؛
۹. داعش: نوستالژی خلافت / فؤاد ابراهیم / مؤسسه مطالعات راهبردی اندیشه‌سازان نور؛

۱۰. داعش در سوریه: پیشینه و روندها / اردوان احمدی / ناشر: سیادت.^۱ امید است با ترجمه و نشر این کتاب و کتاب‌های مشابه، اطلاعات لازم در رابطه با حرکت‌های سلفی و نیز داعش در اختیار خوانندگان محترم برآید.

سید محمدحسین میر سزائی
کارشناس ارشد معارف اسلامی و

فرهنگ و ارتباطات

بهار ۱۳۹۸

دکتر حسن بشیر

عضو هیئت علمی

دانشگاه امام صادق (ع)

بهار ۱۳۹۸

۱. برای آشنایی با پیش از چهل کتاب دیگر در این باره، به پیوند زیر مراجعه کنید: